

OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
ESKİŞEHİR

Yıl: 2001

Sayı: 1

sosyal bilimler dergisi

ISSN 1302-9703

"SEVGİ" PERSPEKTİFİNDEN İNSAN-ALLAH DİYALOĞU

*Arş.Gör. Ömer MÜFTÜOĞLU
Osmangazi Üniv. İlahiyat Fak.*

ÖZET

İnsan-Allah diyalogu çift yönlüdür. Bunun anlamı, Allah insanla görüşebildiği gibi insan da Allah'la görüşebilir, demektir. Yalnız, Allah'la insan arasındaki ilişki bu iki unsurun konumları birbirinden farklıdır.

Yaşantımız boyunca bizim kurduğumuz bağılıklar hep bir başka insanlardır. Ama Yüceler Yücesi olan ve bizim boyutumuz dışındaki bir varlıkla böyle bir ilişkiyi hangi temellere oturtacağız? İşte temel sorun budur ve bunun halledilmesi gerekmektedir.

Yüce Yaratıcı'yla aramızdaki ilişkiyi, O'nu kendi boyutumza indirerek kurmaya kalkarsak en temel yanlış yaparız. Çünkü O Yüce varlık bizim standartlarımızda değil, aşkındır.

Allah'la kul arasındaki ilişki gündeme geldiğinde öne çıkan bir başka tür de efendi-köle ilişkisidir. Böyle bir ilişkinin olması gerektiğini savunanlar insanı, Efendi'sinin bütün isteklerini kusursuz olarak yerine getirmesi gereken, kendi görüş ve düşüncelerini gündeme getirme imkanı olmayan bir köle pozisyonuna sokarlar. Bu da sağlıklı sonuçlar doğurmamaktadır.

İnsan-Allah diyalogu söz konusu olduğunda Kur'an'da sevgi temelli bir ilişki önerilmekte ve aradaki bu sevginin nasıl olması gerektiğinin kriterleri sunulmaktadır. Ayrıca sevginin sonucu gündeme gelen imanın da gerçek olup olmadığının değişik metodlarla test edileceği haber verilmektedir.

Bireylerin hangi türden olursa olsun sorunların çözümünde sevgiye dayalı yaklaşımlar üretildiğinde hayatın daha anlamlı ve sorunsuz olacağı aşikârdır.

Anahtar Kelimeler

Sevgi, Efendi-köle, İman, İbadet, Hz. İbrahim, Beğeni, Tutku, Ruh.

1. GİRİŞ

Bütün varlıklar yaratılış özellikleri bakımından birbirlerinden farklıdır. Bu farklılık beden, akıl, duyu gücü bakımından olabildiği gibi şekil ve fonksiyon bakımından da olabilmektedir. Çünkü yaratılan varlık türlerinin hepsinin rolleri değişiktir (51/ 56) ve yine her cins, rolüne uygun olarak donatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında bunların birbirlerine az veya çok üstün oldukları ya da değerlerinin farklı oluşunu tartışmak gereksizdir. Bununla beraber varlıklar arasında bir eksiklik-fazlalık sıralaması yapılabilir. Elbette fazlalıklı olanların bu üstünlüğünün, görevleri gereği olduğu unutulmadan.

İnsanlar, bu anlamda en üstün yaratıklardır (17/ 70; 95/ 4). Dolayısıyla diğer varlıklar içinde görevleri en ağır olanlar da yine onlardır (33/ 72). Hay-

vanlar bunun için, insandan eksik yaratılmış ve insanın emrine verilmiştir (36/ 71-73). Yine bitkiler de hayvanlardan daha eksik yaratılarak hem insanların hem de hayvanların hizmetine sunulmuşlardır (6/ 99; 71/ 17; 78/ 15). Bununla birlikte sadece canlıların değil bütün yaratılanların Yaratıcılarıyla ilişkileri vardır. İnsan türünün dışındakilerde bu ilişki, seçme şansı kendilerine tanınmadan, verilen görevlerin hepsinin kusursuz yapılması şeklindedir. Bu açıdan insan dışındaki bütün yaratıklar birbirine benzer.

İnsana gelince, o Yaratıcısıyla olan ilişkisinde kendi isteklerini, düşüncelerini gündeme getirebilme şansına ve imkanına sahiptir. Bu olanak bizim dışımızdaki hiçbir varlığa tanınmamıştır. Bundan dolayı başka hiçbir varlık yapıp ettiklerinden dolayı sorgulanmayacak ve bunun sonunda mükafat ya da ceza görmeyecektir. İnsana tanınan bu ayrıcalığın sebebi de yine rollerin paylaşımından kaynaklanmaktadır.

İnsan-Allah diyalogu çift yönlüdür. Bunun anlamı, Allah insanla görüşebildiği gibi insan da Allah'la görüşebilir, demektir. Burada konumuz; söz konusu olan çift yönlü diyalogu incelemek olmadığı için ayrıntılara girmeden bir başka şeye dikkatleri yönlendireceğiz. Bu da Allah'la insan arasındaki ilişki de bu iki unsurun birbirinden farklı konularındadır.

Yaşantımız boyunca bizim kurduğumuz bağılıklar hep bir başka insanladır. Bu insan anne-baba, eş, evlat, akraba vs. olabilir. Her ne kadar bunların hepsiyle aynı türden bir ilişki kurmasak da "insan" olmaları yönüyle hepsinin diğerlerine benzerlikleri vardır. Ama Yüceler Yücesi olan ve bizim boyutumuz dışındaki bir varlıkla böyle bir ilişkiyi hangi temellere oturtacağız? İşte temel sorun budur ve bunun halledilmesi gerekmektedir.

Yüce Yaratıcı'yla aramızdaki ilişkiyi, O'nu kendi boyutumuzda indirerek kurmaya kalkarsak en temel yanlışı yaparız. Bunun örneği Hz. İsa sonrası Hristiyan dünyasında çok sıkıntılı biçimde yaşanmıştır. Onlar; Allah'ın insanları sevdiği hipoteziyle Hz. İsa'nın babasız doğması ve dolayısıyla babasının Allah olduğu kabulü birleştirilerek "*Allah insanları sevdiği için oğlu İsa'yı yeryüzüne gönderdi O da çarmıhta can vererek tüm insanlığı Adem-Havva ikilisinin işlemiş olduğu asli günahı kurtardı*" sentezini oluşturmuşlardır (İncil'deki ilgili bölüm için bkz. Pavlus'un Romalılara Mektubu, V, 18-21; Ayetlerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. Tümer-Küçük, 1993, 234 vd; Asli günah konusuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Yıldırım, 1988, 113 vd; Çavuş, 1988, 31-32).

"*İnsanlardan birisinin babası*" olan bir Allah inancıyla büyümüş bir Hristiyan elbette Allah'ın taraf tutacağını, *oğlunu* diğer insanlardan daha çok seveceğini ve İsa (as) dışındaki hiç kimsenin Allah'a, O'ndan daha sevimli gelebileceğini peşinen kabul etmiş olmaktadır. Bu şartlarda, Allah'la kurulacak bir ilişkinin de ne kadar sıcak ya da ne derece resmîyetten uzak olabileceğini düşünmek zor değildir.

Bunlar söylenirken, kuşkusuz, Allah'ın peygamberlerle olan ilişkisinin, sıradan insanlarla aynı olduğu gibi bir yanlış anlayış dile getirilmek istenmemektedir. Pek tabii ki; insanların içinden seçilen ve Allah'ın insanlara olan mesajını onlara aktaran peygamberle (3/ 20; 5/ 92,99; 13/ 40; 16/ 35...) sıradan

insan, "Allah'la kurdukları diyalog" anlamında eşit değildir. Ama Allah-Peygamber diyaloguyla "Baba-Oğul" diyalogu da birbirinden çok farklıdır.

O halde Allah huzurunda bütün insanlar eşittir. Hiç kimsenin diğerine üstünlüğü yoktur. Üstünlük sadece Allah'ın koyduğu sınırları aşmadan yaşamaya çalışanların bu konudaki başarılı davranışlarıdır (Örnek ayetler için bkz.7/ 26...).

Allah'la kul arasındaki ilişki gündeme geldiğinde öne çıkan bir başka tür de efendi-köle ilişkisidir (Cebriyye/Cehmiyye ekolünün, ismi tam olarak bu şekilde konmasa da içerik olarak aynı görüşü için bkz. el-Bağdâdî, 1979, 188-189; Gölcük, 1992, 42; Gölcük-Toprak, 1991, 213-214,219). Böyle bir ilişkide insan, Efendi'sinin bütün isteklerini kusursuz olarak yerine getirmesi gereken, kendi görüş ve düşüncelerini gündeme getirme imkanı olmayan bir köle pozisyonundadır.

Bu anlayışa göre cennet; kölelerin görevlerini iyi yaptıklarının hesap günü tescillenmesinden sonra Efendi'nin onlara ikramı olarak kabul edilir. Cehennem de; vazifelerini aksatan ya da yapmayan kölelerin cezalandırıldıkları bir azap yeridir. Bundan dolayı köle kabul edilen kullar cehennemle korkutulur, hatalarının karşılığının hep ateş olacağı vurgulanır durur. Durum böyle olunca da Allah'tan "*beni cezalandırırsa, ya ateşine atıverirse*" diye korkulur. Böyle bir pozisyonda Allah'la kulun arasında da samimiyet oluşmaz. O, hep korkulan, cezalandıran, ateşte yakan bir varlık olarak algılanır.

Böyle bir düşünceyle Allah'a inanan ama bununla birlikte **cehennem** korkusu hep ön planda duran insanın ömrü boyunca hiç aksatmadan Yaratıcısına ibadet etmesi beklenemez. Ben mesela, böyle bir düşünceyle bir ömür boyu, eksiksiz ibadet edemem. Bu yazıyı okuyan siz de kendinizi düşünün. Cehenneme atılma korkusunu sürekli taşıyarak ne kadar uzun süreli ibadet edebilirsiniz?

Kendini köle hisseden birisinin Efendisiyle kendisi arasında bir sevginin varlığını düşünmesi mümkün müdür? Değildir, çünkü efendisi onu sevseydi köle pozisyonunda durdurmaz, hürriyetine kavuştururdu. Kendini sevmeyen efendiyi, kölenin de sevmesi zordur. Sevmek karşılıklıdır çünkü. Tek taraflı olması zordur. Olsa bile istenen sonuç alınamaz.

2. SEVGİ TEMELİNE OTURAN DİYALOG

O halde Allah'la kul arasındaki ilişkide iki tarafı birbirine olabildiğince yaklaştıran, birbiriyle olabildiğince barıştıran ve elbette yakalanabilecek en üst seviyede samimiyete götüren bir mefhumla ifade edilmelidir. İşte bu mefhum **sevgidir**.

"Din, Allah ile insan arasındaki ilişkiyi sevgi ve dostluğa dayandırır. Sevmek ve gönülden bağlanmak, isteyerek yapmak ve nihayet istemek dinî hayatın temel şartıdır. Bir karış gelene Allah bir kulaç gitmektedir (Buhârî, Tevhîd. 5; Tevbe, 1; Müslim, Zikr. 2,3; Tirmizî, Daavât. 131; Müsned, II, 251. 316). İlahî rehberlik ancak onu gönülden isteyenler içindir. (2/ 2; 50/ 45) Aksi takdirde, baskıya dayalı teklifler nifak ve iki yüzlülük doğurur. Sonuçta ortada aldatan ve aldatılmaya çalışılan iki taraftan bahsetmek mümkün olur" (Düzenli. 2000. 28).

Sevgi soyuttur. Bu soyutu da bize Soyut bir varlık öğretmiştir. Bundan dolayı O'nu sevmek kolaydır ve insan tabiatına uygundur. İnsan, Yaratıcısı'nı severken hiç zorlanmaz.

Bir "duygu" da olsa, sevgi somutlaşır. Sevgiyi "**beğeni**"yle ya da "**tutku**"yla karıştırmadan somutlaştırmak gerekir. Beğenmenin yahut tutkun olmanın sevmek olmadığı bilirse, sevginin "**gerçek**" olup olmadığı rahatlıkla test edilebilir.

Somut varlıklar eğer sevgiye konu olmuşsa, "**beğeni**" ve "**tutku**" daha çok böyle durumlarda gündeme gelir. Zira sevildiği zannedilen nesne, özne tarafından aslında sevilmiyor, "**beğeniliyor**"dur. Beğeniye konu olan nesne maddidir. Yani görülen, duyulan, dokunulan vs. beğenilir. Ama insanlar genellikle beğendikleri şeyleri de "**sevdiklerini**" zannederler. Halbuki sevilmeyen bir nesne beğenilebilir. "**Tutku**" da bunun gibidir. Bu ikisi; sevginin ne somutlaşmış olabiliyor ne de sevginin yerine geçebilir. Gerçek sevgi rûhî bir hadisedir.

Ruh ölümsüz olduğu için gerçek sevgi de ölümsüzdür. Bir başka ifadeyle sonlu, süreli ve ölümlü şeyler asıl sevgiye konu olamazlar. Kur'an'da pozitif mantığını sıkça kullanmasıyla öne çıkan İbrahim Peygamber (15/ 57;11/ 75) bunu çok net bir biçimde ortaya koymuştur. Putperest bir toplumda yaşayan **İbrahim Peygamber** (6/ 74), putların tapılmaya değer varlıklar olamayacağını yaptığı bir deneyle (21/ 52-64) kavmine isbat ettikten sonra, geceleyn parlayan bir yıldız görmüş ve yıldız tapan insanların varlığından haberdar olduğu için kendi kendine bir deneme yapmaya karar vermiş, yıldızın ilah olabileceği ihtimalini ele almıştır. Sabaha kadar parlak yıldızı gözlemlemiş ama yıldızın parlaklığı kaybolup gidince nefis bir zeka ürünü olan şu cümleyi sarfetmiştir: "**Ben kaybolanları (batıp gidenleri) sevmem**" (6/ 76).

Böyle bir durumda "tapınma" mefhumu sözkonusu iken Hz. İbrahim'in "sevgi"yi gündeme getirmesi gerçekten düşündürücüdür. Çünkü kaybolup gidenler, bırakın tapınmaya, sevgiye bile konu olamazlar. Gerçek sevgi kaybolmayanı, batmayanı, ölmeyeni sevmektir.

İbrahim (as) yukarıda sarfettiği cümleyle; tapılacak varlıkla kulun arasındaki ilişkinin sevgi temelli olması gerektiğini insanlığa öğretmektedir. Yine O'nun öğrettiği ikinci bir şey de batmayanların, sonu gelmeyenlerin, yani ölmeyenlerin sevgiye konu olması gerçeğidir. Bu noktada "iman'ın, sevginin sonucu olduğu" çıkarımının da yapılması gerekmektedir. Ezeli ve ebedi olma, yani başlangıcı ve sonu olmama özelliği bir tek Varlıkta (57/ 3) olduğuna göre gerçek sevgiye ancak O konu olabilir.

O taktirde gerçek sevginin somut olarak göstergeleri nelerdir? Yani Allah'la aramızda var olan sevgiyi somutlaştırmak mümkün müdür? Bir başka soru da şudur: Allah'ı gerçekten seviyor muyuz?

Kur'an'da gerçek sevgiyi yakalamanın kriterleri sunulmuştur. Yahudilerin "**Biz Allah'ın oğulları ve sevgili kullarıyız**" (5/ 18) demelerinin, müşriklerin; "**Allah'a olan sevgimizden dolayı bizi iyice Allah'a yaklaştırsınlar diye putlara tapıyoruz**" savunmalarının; Necran'dan gelen bir Hristiyan heye-

tinin de "Biz Allah'a olan sevgimizden dolayı Mesih'i ma'bûd tanıyoruz" ifadelerinin ardından nazil olan bir ayette gerçek sevginin, olması gerektiği şekil ortaya konularak şöyle buyrulur:

"De ki; Eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki Allah da sizleri sevsin ve suçlarınızı mağfiretle örtsün. Allah çok bağışlayandır, çok acıyandır" (3/ 31; Ayetin nüzul sebebi için bkz. Râzî, 1994, III, 19-20; Yazır, trz. II, 1076-1080; Ayetin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. Zemahşerî, 1995, I, 346-347; Kurtûbî, 1998, II, 56-58).

Demek ki Allah'ı sevmenin somut göstergelerinden birisi O'nun Rasûlüne uymaktır. Yoksa kuru kuruya sevgiden bahsedilmesinin hiçbir kıymeti yoktur. Allah'ın Rasûlüne uymak da lafla olmaz. Bu salt eylemdir, aksiyondur, bir başka deyişle; sevenin sevgilisi uğruna bir şeyler üretmesidir. Öznenin sevilen uğruna bir şeyler yapmaması, çaba sarfetmemesi o sevginin sahteliğinin delilidir.

Rasûle uymak; O'nun yaptıklarını yapmak, hayatını O'nun koyduğu ölçülere uygun yaşamaya çalışmak demektir. Bütün bunlar soyut olan sevginin somut kanıtlarıdır. Sevgili uğruna, sevginin devamı için bedel ödendikçe o sevgi pekişir, artar, ölümsüzleşir.

Uğruna bedel ödenen şeyler insanlar katında değerlidir. Sevgi de uğruna da bedel ödendikçe daha değerli hale gelir. İşte sevilen uğruna bir şeyler yapmak, kendinden bir şeyler üretmek bir anlamda sevgi uğruna bedel ödemektir. Böylece gerçek sevgiye ulaşılır. Allah da kuluyla arasındaki ilişkinin sevgi temelli olmasını istediği için yukarıya alınan ayette bunun yolunu göstermektedir (Fromm, gerçek sevginin 4 unsurunu emek, sorumluluk, saygı ve bilgi olarak saymakta ve bu dört unsuru içermeyen sevginin gerçek olmadığını söylemektedir. Bkz. Fromm, 1989, 36 vd.).

Rasûle uymak, insanın hayatını disipline sokar. Rastgelelikten kurtarır, plansız ve gelişigüzel bir yaşantıyı sona erdirir. Kişinin sorumluluk hissetmesini gerekli kılar. Sevmek, belirli sorumlulukları taşımaya zorunlu hale getirdiğinden dolayı Allah'la arasındaki ilişkiyi sevgi bağlamında sürdüren insanın O'ndan başkasının isteklerini, şayet Allah'ın istekleriyle çakışıyorsa yapması kesinlikle beklenemez.

Kendisiyle kulu arasında böyle bir ilişkinin oluşmasını isteyen Yüce Yaratıcı elbette bunun nasıl olacağını ve yöntemini de açıklayacaktır. Sevgi mefhumunu gönül dünyamıza tanıtan O olduğuna göre sevginin açılımını da öğretecek yine O'dur (Allah dışındaki varlıkların O'nun sevgisiyle aynı oranda sevimleyeceği, bunun *şirk* olduğu hk. bkz. 2/ 165; 29/ 25).

Bir varlığa tapınmak için ona **iman etmek** gerekir. İman etmek için de **sevmek**... Gerçekten iman edenle etmeyen ayrılması ve iman edenlerin samimiyetlerinin ne ölçüde olduğunun kesin olarak belirlenebilmesi için de çeşitli denemeler yapılacaktır. Kur'an'da:

"Sizleri mutlaka biraz korku, biraz açlık, biraz maldan, candan ve ürünlerden eksiklik ile deneyeceğiz (2/ 155)" buyrulurken imtihanın kategorileri belirlenmiştir. Yine bir başka ayette de:

"Sizi, içinizdeki mücahidler ve sabredenler ortaya çıksın diye mutlaka देनेyeceğiz (47/ 31)" buyurularak denemenin her konuda yapılabileceği hatırlanmıştır.

Allah'ın en çok denedikleri, O'nu en çok seven peygamberleridir. Kendi peygamberimizi düşünecek olursak, yukarıda sayılan kategorilerin hepsinde de denenmiş, bir süre can korkusu taşımış, açlıkla karşı karşıya kalmış, en çok sevdiklerini, babasını, annesini, dedesini ve sonra da eşlerini ve çocuklarını kaybetmiştir. O, bunların hepsine "Sevgili"den geldiği için sabretmiş ve Allah da O'na "**Habibim/ sevgilim**" diye hitap etmiştir (Tirmizî, Menâkıb, 1; Dârimî, Mukaddime, 80 (*Dikkat edin, ben Allah'ın sevgilisiyim ama övünmüyorum*) İbn Mâce, Sadakât, 10 (Habibimi ve Halilimi duydum) Müslim, Musâfirin, 86; Nesâî, Sıyâm, 81).

Aynı şekilde, tıbben evlat sahibi olma yaşını çoktan geçmiş olduğu halde (15/ 54) kendisine verilen evladı, sadece Sevdiği varlık istediğinden dolayı kurban etmek için sonuna kadar mücadele veren (37/ 100-110) Hz. İbrahim için Allah'ın "**Halili/ dostu**" (4/ 125) nitelemesinin yapılması ne kadar anlamlıdır! İşte bu şekilde Yaratıcısıyla arasında "sevgi" temelli bir ilişki kuran kul, sevgisini "söylenti" olmaktan çıkarıp "gerçeğe" dönüştürmelidir. İbadet bu çabasında kula yardımcı olur.

İbadetlerle, *olması gerektiği şekilde* gerçekleşen insan-Allah diyalogu, ibadetlerin özelliklerine göre tek yahut çok boyutludur. Kula nisbetle oluşan bu boyutlar, sevgi olgusunun, kulun ruhunun derinliklerine yer etmesine vesile olmaktadır. Onun için ibadetlerde gizli olan zaman, mekan ve diğer boyutlar rastgele konulmuş nitelikler değil, insanı Yaratıcısı'na ve O'nun sevgisine ulaştıran önemli unsurlardır. Dolayısıyla ibadetlerin, istenilen zamanlarda ve mekanlarda yapılması, gerçek sevgiye ulaşma anlamında mutlaka gerekli faktörlerdir.

Oruç örneği üzerinde durulacak olursa, o diğerleri gibi iki boyutlu bir ibadet değildir. Orucun dışındaki bütün ibadetler zaman ve mekan boyutludur. Bunları yapmak için zamanının gelmesi ve o ibadete uygun bir mekanın olması gerekir. Oruçta ise tek boyut "zaman" vardır.

Zaman ve mekan boyutu olan ibadetler "somutlaştıkları" için kolay isbat edilebilirken mekan boyutu olmayan orucun isbatı imkansızdır. Açlık, susuzluk rahatça kanıtlanabilirken, konu oruçluluk olunca buna imkan olmaz. Hepsisi, Yaratıcıya olan sevginin göstergesi olan ibadetler içinde orucun böyle bir ayrıcalığı vardır.

Düşünürsek; oruç tutmaya niyet etmiş, imsak ve iftar vakitleri arasında hiçbir şey yiyip içmemeğe ve cinsellikten uzak durmaya kendi kendimize söz vermişsek, buzdolabındaki çalmadığımız, kendi alın terimizle kazandığımız hiçbir yiyeceği ya da içeceği dahi ağzımıza götürmeyiz.

Bir aylık böyle bir yaşama, **Sevdiğimiz** istemese hangimiz dikkatle ve sabırla tahammül ederiz? Bu yaptığımız salt çaba Sevgili için değil de ya kimin içindir? Bir insana ömrü boyunca yaz-kış her sene bir ay, cehennemle tehdit edip korkutarak, ya da "bu senin ödevin" deyip mecbur tutarak oruç tutturmak neredeyse imkansızdır. Bu bakımdan Allah'la kulu arasındaki ilişki sevgi te-

meline oturmadıkça kulun bedenem ve ruhen sağlıklı bir yaşam sürdürmesi de zora girer.

Namaz ibadetinde mekandan çok zaman önemlidir, yani namaz kılmak için mutlaka cami veya mescide gitmeye gerek yoktur. Tuvalet, banyo ve mezarlıklar dışında temiz olan her yerde namaz kılınabilir ama her namazı vakti içinde kılmak gerekir. Bu yüzden namazların hepsi sabah evden çıkmadan yahut akşam yatmadan önce bir arada kılınmaz.

Hac ibadetinde; zaman ve mekan eşit derecede önemlidir. Zekatta zaman boyutu bir yıl olarak belirlenmişken mekan yerine insan unsuru geçmiş ve Kur'an'da (9/ 60) kendilerine zekat verilebilecek sekiz grup sayılmıştır.

3. ALLAH'IN SEVDİKLERİ-SEVMEDİKLERİ

Sevgiyi bize öğreten ve aramızda böyle bir ilişkinin oluşturulmasını isteyen Yüce yaratıcımız Kur'an'da;

- * Muhsinleri (kendilerine verilenleri bolca başkalarıyla paylaşanları ve yaptıkları şeyi en sağlam bir şekilde yapanları) (2/ 195; 3/ 134, 148; 5/ 13, 93),
- * Tevbe edenleri ve mutetahirleri/ temizlenenleri (2/ 222),
- * Temiz olanları (9/ 108),
- * İttika edenleri (günah işlersem bir daha Yaratıcımın yüzüne nasıl bakırım diye düşünüp günah işlemekten kendini sakınanları) (3/ 76; 9/ 4, 7),
- * Sabredenleri (3/ 146),
- * Tevekkül edenleri (3/ 159),
- * Muksıtları (orta yolu tutanları, adaletli davrananları) (5/ 42; 49/ 9; 60/ 8),
- * Gerektiğinde yolunda çarpışanları (61/ 4) sevdiğini, bununla birlikte
- * Haksızlık edenleri (2/ 190),
- * Fesadı (bozgunculuğu, dejenerasyonu) (2/ 205) ve fesat çıkaranları (5/ 64; 28/ 77),
- * Kafirleri (3/ 32; 30/ 45),
- * Zalimleri (3/ 57,140; 42/ 40),
- * Vebal yüklenici ve ısrarcı kafirleri (2/ 276),
- * Kendini beğenen ve böbürleneni (4/ 36; 31/ 18; 57/ 23),
- * Hainliği adet edinmiş günahkarları (4/ 107),
- * Haddi aşanları (5/ 87; 7/ 55),
- * İsraf edenleri (Her konuda haddi aşanları) (6/ 141; 7/ 31),
- * Hainlik edenleri (8/ 58),
- * Büyükleme edenleri (16/ 23),
- * Hain nankörü (22/ 38) ve
- * Şımaranları (28/ 76) sevmediğini haber vermektedir.

Yüce Yaratıcıyla aramızda bir gönül bağı kuramazsak hayatı kendimize zindan ederiz. Aradaki ilişki köle-efendi ilişkisi değil de seven-Sevgili ilişkisi olursa o zaman yaşam, ölüm, zorluk ve sıkıntılar, bunların hepsi anlam kazanır.

Bu anlayışla sürdürülen hayatın sonundaki ölüm, Mevlana'nın felsefesinde en güzel ifadesini bulduğu şekliyle "şeb-i arûs =düğün gecesi"ne dönüşür.

Hiç ibadet olmayan bir hayatta sevginin tadına varılamaz. Gerçek sevgi yaşanmadığından dolayı, insan psikolojik olarak hep rahatsızdır, hayat anlamsızlaşır, dünya bir cefalar ve gereksizlikler yumağına dönüşür. Ruh, sevgisizlikten dolayı sıkıntıya girer. Doyuma ulaşamaz. Maddi hiçbir şey, gerektiğinden çok fazla olsa bile onu tatmin etmeye yetmez. İşte bu tatminsizlikler, insanın dünyadaki varlığını anlamsız görmesini, bu da hayattan ayrılma isteğini, yani intiharı gündeme getirebilir. Bütün bu sorunları temelinden çözebilecek olan da Allah'la kul arasındaki ilişkinin "sevgi"ye dayalı olmasıdır. Öyle ya sevginin çözemediği hangi sorun var ki?

KAYNAKÇA

- el-Bağdâdî, M. (1979). *Mezhepler Arasındaki Farklar* (Çev. Fırlalı, E. R.), İstanbul: Kalem Yayınları.
- Çaviş, A. (1985). *Anglikan Kilisesine Cevap*, (Çev. Akif, M.), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Düzenli, Y. (2000). *Kur'an Işığında Evrensel Dengeler ve İnsan*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Esed, M. (1999). *Kur'an Mesajı* (Çev. Koytak, C.-Ertürk, A.), İstanbul: İşaret Yayınları.
- Fromm, E. (1989). *Sevme Sanatı*, (Çev. Gündüz I.), İstanbul: Say Yayınları.
- Gölcük, Ş. (1992). *Kelam Tarihi*, Konya: Esra Yayınları.
- Koçyiğit, T. (1992). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, İstanbul: Kılıç Yayınları.
- Kurtûbî, M. (1998). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Râzî, F. (1994). *Mefâtihu'l-Ğayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Tümer G.-Küçük A. (1993). *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Yazır, M.H. (trz.). *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eser Neşriyat.
- Yıldırım, S. (1988). *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Zemahşerî, C. (1995). *Tefsîru'l-Keşşâf*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.